

Prva pomoć muzejima – kako evakuirati građu nakon potresa

1. Pridržavajte se mjera opreza

Ljudski život je najvažniji. Uvijek prvo osigurajte sigurnost ljudi, a potom spašavajte građu. S obzirom na posebnu situaciju s **koronavirusom** iznimno je važno pridržavati se [mjera Nacionalnog stožera civilne zaštite](#). Prije bilo kakvog rukovanja građom nužno je pričekati službenu procjenu statike zgrade i znati koji su dijelovi najviše opasni. U ugroženo područje smijete ući tek kada su ustanovljene sigurnosne mjere za zgradu i područje.

2. Planirajte unaprijed

Prije ulaska u zgradu važno je učiniti pripremne radnje koje će omogućiti što brže i učinkovitije zbrinjavanje građe čim se pojavi prilika. Evakuaciju ne započinite dok nemate **unaprijed razrađen hodogram**, koji se treba temeljiti na *Planu postupanja u kriznim situacijama* ako postoji. Žurni i nepromišljeni potezi bez procjene situacije i priprema mogu izložiti građu novim i nepredviđenim prijetnjama, dovesti do pogrešne prioritizacije ugrožene baštine, kao i ugroziti živote ljudi koji će spašavati građu.

3. Procijenite zatečeno stanje

Pri ponovnom dolasku na mjesto nesreće izrađuje se preliminarna procjena štete i rizika kako bi se utvrdilo što sve treba uvažiti u izradi plana evakuacije građe.

Procijenite potrebu za hitnom ili sustavnom evakuacijom ovisno o procjeni statike zgrade i građe:

- ✓ Preporučljivo je da se zaštita *in situ* uvijek prva uzme u obzir, a samo ako ona nije moguća te uvjeti pohrane više nisu prihvatljivi, treba planirati premještanje na drugo mjesto u muzeju ili evakuaciju izvan njega.
- ✓ Ako je nužno hitno evakuirati građu, odlučite se za najnužnije (nultu i prvu ili A i B kategoriju predmeta).

Dokumentirajte štetu (fotografijama). Ako prilike dopuštaju, učinite to i u pisanom obliku. Okvirno zabilježite vrstu i razmjere oštećenja na građi (npr. slomljeno, deformirano, mokro, zaprljano) i što se može spasiti. Procijenite koji su predmeti teško oštećeni, a koji su

pod prijetnjom dodatnih oštećenja ako se ostave bez nadzora. Približno odredite koliko je oštećenih predmeta i od kojih su materijala.

Fotografirajte dijelove postava za orijentaciju tijekom evakuacije te oštećenu građu radi podnošenja odštetnog zahtjeva osiguravajućem društvu ako je osigurana.

Promotrite prostor radi planiranja što sigurnijeg premještanja građe. Provjerite jesu li gdje otpali dijelovi arhitektonske plastike koji bi se također trebali sačuvati.

4. Izradite plan evakuacije

Plan evakuacije treba odgovoriti na sljedeća pitanja: Koja će se građa evakuirati? Koliko će predmeta biti obuhvaćeno? Koliko će dugo trajati spašavanje? Koliko će trebati ljudi i tko će činiti što? Koja je oprema nužna? Tko će prevesti građu na sigurnu lokaciju?

Za provedbu evakuacije:

- ✓ Pripremite **tlocrte svih zgrada i etaža** (ili u nedostatku napravite skice prostora) s označenim mjestima koja nisu sigurna za zadržavanje ili boravljenje.
- ✓ Na tlocrtima označite i **plan kretanja sa sigurnim rutama** ulaska i izlaska te **položaj predmeta za evakuiranje po sobama**. Rute su posebno važne kako bi se timovi držali preporučene udaljenosti zbog koronavirusa, ali i za izbjegavanje hodanja po opasnim dijelovima zgrade.

Građu treba spašavati od najugroženijeg dijela muzeja prema manje ugroženom. Premjestite je u sigurne dijelove objekta, a ako to nije moguće ishodite sigurnu lokaciju s osnivačem.

5. Sastavite popis prioritetne građe

Za evakuaciju muzejskih predmeta i dokumentacije svaki muzej treba načiniti popis građe s prednošću spašavanja. Razumljivo je da će svi htjeti sačuvati svu svoju građu i da u neizvjesnim trenucima sve može djelovati jednako važno. No ključno je biti praktičan i donijeti tešku odluku kada to nije moguće. U uvjetima opasnosti, kada su ograničena logistička i financijska sredstva, a naponi moraju biti ciljani i promišljeni, **nemoguće je**

sačuvati sve. Stoga je nužno da svatko ozbiljno razmotri koja mu je najvrednija građa, odnosno jezgra fundusa, i koliko je ima. Što ste spremni izgubiti, a što smatrate prijeko potrebnim sačuvati? Potonja će građa imati prednost kod zaštite, evakuacije ili spašavanja.

Preporučuje se da na popisu najvažnije građe ne bude više **od 4 do 5 % ukupne muzejske građe i dokumentacije.** Ako je količina izabrane građe prevelika, to će ozbiljno utjecati na sposobnost da je se zaštititi, a može prouzročiti i veće štete na kulturnim dobrima. Spašena može biti pogrešna građa ili, još gore, ništa od građe. Nakon uspješne evakuacije jezgre fundusa, u sljedećim fazama, kada zgrada bude osigurana, moći ćete pristupiti i evakuaciji ostale građe.

Pritom svakako treba uzeti u obzir i situaciju u kojoj se nalazite, razmjere nesreće i stupanj oštećenosti građe. Pri hitnoj evakuaciji popis će sadržavati samo najvredniju građu najviše kategorije, a ako evakuacija nije hitna, onda može uključiti sve od najugroženijih dijelova građe do manje ugroženih.

Kako odabrati što uvrstiti u najvažniju građu

U izradi popisa najvažnije građe poslužite se inventarnim knjigama, bazom podataka ili muzejskim katalozima ako do njih možete doći. Misija i vizija muzeja te politika sabiranja također mogu pomoći u odluci. Ako imate kategorizaciju građe prema njezinu značenju, **prednost će imati predmeti najviše kategorije** (nulte i prve ili A i B). Građu možete podijeliti i na onu s visokom razinom prednosti u spašavanju (vrijedna, jedinstvena, nezamjenjiva), srednjom razinom (osjetljiva, podložna dodatnim oštećenjima) i niskom razinom (izdržljiva ili zamjenjiva).

Dodatni kriteriji o kojima treba promisliti pri odabiru građe:

1. značajke nesreće koja se dogodila i moguće posljedične nesreće (nova podrhtavanja, prokišnjanje iz urušenog krovništva, poplava, požar ili eksplozija zbog oštećenih instalacija)
2. nužnost građe za nastavak djelovanja muzeja kao ustanove i očuvanje njegova pravnog položaja (predmeti koji najjasnije upućuju na poslanje, misiju i viziju muzeja)
3. važnost predmeta za kolektivnu svijest i identitet zajednice
4. vrijednost predmeta (povijesna, umjetnička, obrazovna, znanstvena, dokumentarna i sl.)

5. rijetkost pojedinog predmeta (predmeti koji su nezamjenjivi i druge ih baštinske ustanove nemaju)
6. stanje predmeta (prednost imaju neoštećeni predmeti)
7. osjetljivost predmeta na mikroklimatske promjene – predmeti od organskih materijala (papir, tekstil, drvo, kosti) trebali bi imati prednost u odnosu na predmete od neorganskih materijala (kamen, metal) za koje je vjerojatnije da im se neće povećati šteta ako se evakuiraju poslije
8. osjetljivost predmeta na fizičke sile (prednost imaju lomljivi predmeti od stakla, keramike i gline u odnosu na čvršće materijale, ali samo ako nisu već oštećeni)
9. mogućnost rukovanja predmetima s obzirom na njihovu veličinu i težinu (prednost neće imati velike i teške mramorne ili kamene skulpture kojima je nemoguće ili teško rukovati ako nisu presudno važne za muzej – njih treba zaštititi *in situ*)
10. važna muzejska i ostala dokumentacija (inventarne knjige, fotografije, elektronička dokumentacija, ali i administrativno-računovodstvena dokumentacija i podatci o djelatnicima presudni za poslovanje muzeja)
11. procijenjena novčana vrijednost predmeta
12. smještaj predmeta (nakon potresa treba posebno uzeti u obzir građu na katovima, pogotovo ako je došlo do urušavanja krovništva)
13. dostupnost predmeta (prednost imaju predmeti do kojih je lakše doći a da se ne ugrozi ljudski život).

Svaki stručni djelatnik treba načiniti popis građe za koju je zadužen koja bi trebala biti uključena u osnovni popis za evakuaciju. Popis prioritetne građe idealno bi trebao sadržavati podatke poput inventarne oznake i opisa predmeta, vrste građe, materijala, dimenzija i težine, smještaj u muzeju, potrebne opreme (kutije, kolica, mehanizacija i sl.) i druge napomene (npr. što evakuirati zadnje i dr.). **Posebno je važno navesti smještaj građe u muzeju i označiti ga na tlocrtu** jer će u evakuaciji možda sudjelovati i volonteri koji ne rade u muzeju. Građu na objedinjenom popisu treba složiti prema njezinu smještaju kako bi se moglo evakuirati sobu po sobu. Unutar svake sobe građa na popisu može biti dodatno složena prema važnosti. Ne zaboravite ni predmete na posudbi iz drugih muzeja i dogovorite se s vlasnicima što ćete učiniti.

6. Pripremite opremu i alate

Prije evakuacije osigurajte svu potrebnu opremu i alate za dokumentiranje, zaštitu, pakiranje, prijevoz i pohranu građe (neki od specijaliziranih dobavljača koji rade su [Crescat](#) i [Radoform](#), a ostalo možete potražiti i u [drugim trgovinama](#)). Imajte na umu vrstu, dimenzije i količinu predmeta koje evakuirate radi boljeg planiranja ambalaže.

- ✓ Svaki član tima obvezno mora imati **zaštitnu opremu**: zaštitnu masku za lice, rukavice (gumene, pamučne ili od lateksa), zaštitnu kacigu, zaštitne naočale (kod prašnjavih prostora), zaštitno odijelo ili kutu, udobnu odjeću dugih rukava i nogavica te zatvorenu obuću (poželjno gojzerice ili s pojačanjima za nožne prste).
- ✓ **Za dokumentiranje** potrebni su: fotoaparat i/ili mobiteli, baterije, bilježnice, olovke, vodootporni markeri, samoljepljive naljepnice (za označavanje ambalaže), vrpce s kartonom (za označavanje predmeta na koje se ne smiju postaviti naljepnice) – dovoljan broj da se sve označi (vodite računa o tome da u objektu možda nema struje).
- ✓ **Za pakiranje**: plastične i kartonske kutije različitih dimenzija (ovisno o građi), aluminijski ili drveni sanduci, plastične (polietilenske) vrećice raznih veličina za manje predmete i one s komponentama, beskiselinski papir ili pamučni nepuferirani papir, zračna folija (puckavac) ili tekstil (pamuk, lan, neobojen) za omatanje predmeta, zaštitna krep-traka za učvršćivanje predmeta nakon omatanja, široka i uska ljepljiva vrpca za lijepljenje kutija, konopi.
- ✓ **Ostalo**: sredstvo za dezinfekciju u dovoljnim količinama, škare, skalpel, kliješta, odvijači, ručna kolica (rudle) za prijenos veće građe, transportna kolica, tačke, ljestve, plastične kante, krpe, spužve, najlonska užad, baterijske svjetiljke, stabilan prenosivi stol, lopatice i vreće za smeće, metle, papirnati ručnici, voda za piće (vodite računa o tome da u objektu možda nema struje).

Razmislite o tome postoji li još nešto što vam je potrebno u vašoj situaciji ([u prilogu priručnika](#)). Birajte opremu koju možete upotrijebiti za različite namjene. Time ćete smanjiti troškove i u dogovoru s osnivačem učinkovito upotrijebiti sredstva. Birajte kutije s poklopcima koje su dovoljno čvrste da se mogu slagati jedna na drugu ako to bude nužno. Prvi, zaštitni sloj uz predmet treba biti mekani beskiselinski papir ili poliesterska folija, a

potom zračna folija. Ako to u ovom trenutku nije moguće, dovoljna je zračna folija, no ne zaboravite da ćete u tom slučaju predmete nakon nekog vremena morati propisano zaštititi kako ne bi dobili nova oštećenja. Pregrade koje odvajaju predmete u kutijama mogu biti od polietilenske i poliesterske pjene ili od sličnog materijala. U nedostatku bolje opreme mogu poslužiti i jastuci, a za pakiranje osjetljivih predmeta i bijeli pamučni ručnici.

7. Okupite timove i uspostavite koordinaciju

Odredite potreban broj ljudi i organizirajte jedan ili više timova ovisno o složenosti evakuacije. To mogu biti:

- ✓ tim zadužen za izradu popisa građe (kustosi, dokumentaristi, informatičari)
- ✓ tim za evakuaciju (kustosi, restauratori, preparatori, tehničari i sl.).

Možda ćete zaključiti da vam je potrebna i vanjska pomoć (vojska, vatrogasci, civilna zaštita, druge baštinske ustanove) – važno je to znati prije pokretanja same evakuacije.

Preporuka je da tim ima **od tri do pet članova**, što odgovara i mjerama za sprečavanje širenja koronavirusa prema kojima je zabranjeno okupljanje više od pet osoba. Podijelite se u manje timove prema prostorijama ili prema zbirkama, ako su odvojene, kako biste izbjegli kontakt među timovima. **Zapišite kontakte svih članova timova** za spašavanje (posebice ako nisu djelatnici muzeja).

Odredite među članovima tima kako biste se mogli podijeliti da posao bude djelotvoran. Zaduženja i odgovornosti treba znati unaprijed kako ne bi bilo praznog hoda. Svaki tim treba imati voditelja koji odgovara glavnom voditelju. Bez takve hijerarhije dolazi do nekoordiniranog djelovanja, što može prouzročiti dodatne štete. Zadužite jednog člana tima za vođenje pisane i fotografske dokumentacije.

Sigurnost ljudi mora biti na prvome mjestu – sve članove uputite u sve potencijalne opasnosti. Držite sigurnu udaljenost i **uvijek radite u paru**. Stalno nosite propisanu zaštitnu opremu. Budite svjesni svojeg okružja i ne lutajte po prostoru sami ili bez planiranja rute.

8. Odaberite siguran prostor za pohranu

U suradnji s osnivačem pronađite siguran prostor na novoj lokaciji za prihvat i privremenu pohranu građe. Kod odabira treba **uvažiti postojeću kvadraturu na kojoj se nalazila građa**. Da si olakšate, izbrojite ormare i ladičare u kojima je pohranjena građa i zapišite dimenzije. Razmislite o visini i širini velikih predmeta (hoće li moći proći kroz vrata novog prostora).

Imajući na umu da bi građa u privremenom skloništu mogla ostati duže vremena, treba odabrati mjesto na kojemu će biti sigurna. Novi prostor treba biti dovoljno velik, suh, dezinficiran (bez plijesni i štetočina), mikroklimatski povoljan za svu vrstu građe (bez previše svjetla, stabilne relativne vlažnosti od 40 do 55 % i temperature od 18 do 22 °C), s dostupnom strujom (za održavanje ovlaživača i odvlaživača) te zaštićen od provala i vandalizma.

Iskažite i dodatne potrebe za mogući rad djelatnika na građi, poput uredskog prostora, dodatnog namještaja i opreme, vode i grijanja. Postojeći arhivski ladičari, ormari i police u muzeju mogu se iskoristiti za novi prostor.

9. Identificirajte i označite predmete u prostoru

Predmete koje ste staviti na popis za evakuaciju **označite u prostoru dogovorenim znakom**, kao i **položaj na tlocrtima**. Time ćete osigurati da ih svaki član tima može lako i brzo prepoznati i evakuirati. Preporučuje se da znak bude tajan i poznat samo članovima timova.

Dogovorite se koje ćete identifikacijske oznake dodjeljivati predmetima da ih možete pratiti. Neka budu jednostavne, ujednačene i svima razumljive. To mogu biti redni brojevi ili spoj slova i broja (za oznaku etaže, prostorije, ormara ili police, zida i sl.). Mogu vam poslužiti i postojeće oznake smještaja iz baze podataka.

Kategorizirajte predmete po veličini – procijenite koliko je ljudi potrebno za prijenos i dodijelite im oznake: A za građu za koju trebate više od dvije osobe (veliki ili teški predmeti), B za građu za dvije osobe (četiri ruke), C za građu za koju je dovoljna jedna osoba (relativno veći predmeti za dvije ruke), D za građu koju osoba može prenijeti u jednoj ruci (istodobno u svakoj ruci manji predmet).

Pri iznošenju građe treba predvidjeti situacije u kojima će ljudi morati biti na manjoj udaljenosti od preporučene za koronavirus te uspostaviti kontroliran red iznošenja među timovima. Za hitnu evakuaciju predvidite ljudstvo za lanac („zmiju“).

10. Odredite siguran prostor za pakiranje

Utvrđite područja ili prostorije koje se mogu upotrijebiti za dokumentiranje i pakiranje predmeta ako to nije izvedivo u prostoriji u kojoj se nalaze.

Dokumentirajte pažljivo sve što radite. Fotografirajte zatečeno stanje prostora i predmeta širokim kadrovima da ne gubite puno vremena i krupnim gdje je to potrebno. Označite kutije prema prostorijama, popisujte što se u njima nalazi i zapečatite ih. Važno je da svaka kutija bude označena identifikacijskom oznakom i posebnim napomenama za prijevoz i rukovanje ako postoje (npr. lomljiva građa). Pripremite **popise izlaska i ulaska građe** na novu lokaciju.

Pazite tijekom rukovanja predmetima da ih dodatno ne oštetite. Utvrđite jasan put kretanja bez prepreka i ne prenosite previše odjednom. Kod prenošenja teških i velikih predmeta neka netko od članova tima pridržava vrata ili ih unaprijed zagradite da stalno budu otvorena. Ne primajte predmete za ručke ili drške te uvijek držite jednu ruku ispod predmeta, a drugom ga pridržavajte. Kada pakirate predmete u kutije, teže stavite na dno, a lakše i osjetljivije na vrh. Pazite da ne prepunite kutiju kako ne bi puknula. Izdvojite oštećene i izolirajte kontaminirane predmete.

To su samo neke od osnovnih uputa, više pogledajte [u priručniku](#).

11. Osigurajte prijevoz

- ✓ Za angažiranje prijevoznika procijenite koliko vam treba kamiona te za koju težinu i visinu.
- ✓ Razmislite o mogućim problemima prijevoza i parkiranja s obzirom na lokaciju muzeja.
- ✓ Utvrđite potrebno opremanje prijevoznog sredstva (kutije, pregrade, gurtne, konopi, oblaganje stijenki i sl.).
- ✓ Utvrđite trebate li angažirati specijalizirane tvrtke za dizanje i prijenos velikoga i teškog tereta.

12. Pohranite građu na novome mjestu

- ✓ Prije ulaza građe u novi objekt opremite ga za zaštitu građe. Osigurajte prihvatljive mikroklimatske uvjete (ovlaživači, odvlaživači, oblaganje zidova, podova i sl.).
- ✓ Osigurajte objekt od vandalizma i krađi.
- ✓ Unaprijed razmislite o tome kako ćete složiti predmete u novom prostoru, primjerice po zbirka ili vrsti materijala. Za to vam može poslužiti skica novog prostora i njegove dimenzije.
- ✓ Osigurajte tim za prihvat koji će dočekati građu na prihvatnoj lokaciji. Priredite im popise izlaska i ulaska građe za kontrolu ulaza.
- ✓ Označite prostor lokacijskim oznakama (police, ormare ili zidove) kako biste mogli zabilježiti nov smještaj predmeta odnosno kutija u kojima su pohranjeni.
- ✓ Grupirajte predmete prema zbirka, materijalu ili veličini te ih držite u ambalaži. Ako ne možete nabaviti potreban namještaj, odložite kutije na pod. Između kutija i tla postavite vodonepropusni najlon ili palete kako ne bi bili u izravnom kontaktu.
- ✓ Održavajte čistoću i redovito nadgledajte prostor nakon evakuacije kako bi se spriječila daljnja šteta.

Dunja Vranešević,
Muzejski dokumentacijski centar